

alkalmazni, másfelől „lekérdezhetőek”, azaz kérdésekbe sűrítethetők, feladatlap készítésére alkalmasak legyenek. E területek a következők: adatkikeresés (AD), események, fogalmak (FO), összefüggések (ÖF), valóságra vonatkozó ismeretek (VA), operatív-manipulatív terület (OP), esztétikai-üzeneti terület (EÜ).

Az adatkikeresést igénylő kérdésekkel azt vizsgáltuk, mennyire tudnak a tanulók a szövegben eredményesen keresgélni, egy-egy nagyon pontosan körülírt konkrétumot meglegelni. Az eseményekre vonatkozó kérdésekkel a történet főbb eseményeinek azonosítását és az események időrendjében való tájékozódást kívántuk felmérni. A fogalmak területén azt néztük, hogy bizonyos, szövegből kiemelt fogalmak jelentését mennyire ismerik a tanulók. Az összefüggések területén kizárólag az explicit (szövegben kimondott) oksági relációk azonosítását vizsgáltuk. A valóságra vonatkozó ismereteket tudakoló kérdések a témára vonatkozó háttértudás tartalmát voltak hivatottak felmérni. Az operatív-manipulatív területen azt vizsgáltuk, mennyire képesek a tanulók önálló következtetéseket levonni a szöveg alapján. Végül az esztétikai-üzeneti területen szereplő kérdésekkel a mű üzenetének megragadását, az értékelés-véleményalkotás színvonalát próbáltuk feltárni.

Mindegyik területen nyílt technikával dolgoztunk. Ezt azért szükséges hangsúlyozni, mert az iskolai szövegmegértési vizsgálatok általában zárt technikát használnak, ami hasznos lehet a közvetlen megértés tanulmányozására, de – különösen narratív szöveg esetén – a megértés magasabb szintjeinek, így például a lényeg kivonásának megragadására már alkalmatlan. (*Taylor – Taylor, 1983*)

A vizsgálatot három debreceni iskolában végeztük, összesen 11 osztályban, csaknem 300 fővel. Első alkalommal erre a tanulók második osztályos korában kerültek sor, amikor már birtokába jutottak az olvasás technikájának. A következő években végzett felmérésekben ugyanazok a tanulók vettek részt. Ami magát a felmérést illeti, időkorlátokat nem szabtuk, a tanulók a szöveget pedig mindvégig tetszésük szerint használhatták.

Az egyes területekre pontozási kulcsot dolgoztunk ki. Pontozás szempontjából a hét területet kétféle lehet bontani: közvetlen szövegértésre (AD, ES, ÖF) és szövegértelmezésre (VA, OP, EÜ). Az FO az utóbbihoz tartozna, de csak abban az esetben, ha biztosak lehetünk abban, hogy a kiemelt fogalmak jelentését a tanulók előzetesen nem ismerik, a fogalmak tartalmi jegyeinek kialakításához kizárólag a szövegkörnyezetből nyerik a támpontokat. Mivel ezt nem ellenőriztük, a két fő terület összehasonlításakor a FO- adatokat kihagytuk.

A kutatás tisztaságának biztosítása érdekében a szöveget, a feladatlapot és annak pontozási rendszerét – teljes terjedelmükben – a longitudinális vizsgálat során nem hoztuk nyilvánosságra, továbbá minden mérést magunk végeztünk. Nyomós ok készített arra, hogy így járjunk el. Azok a pedagógusok ugyanis, akiknek az osztályaiban a mérések folytak, elvárták volna, hogy a szöveget és a feladatlapot bocsássuk a rendelkezésükre. Legtöbbjük nyíltan megmondta: azért, hogy előre felkészíthessék a tanulókat. Természetesen ebbe nem mehettünk bele, aminek jónéhányszor sértődés lett a következménye, jól lehet a kollégák pontos tájékoztatást kaptak a kutatás céljáról.

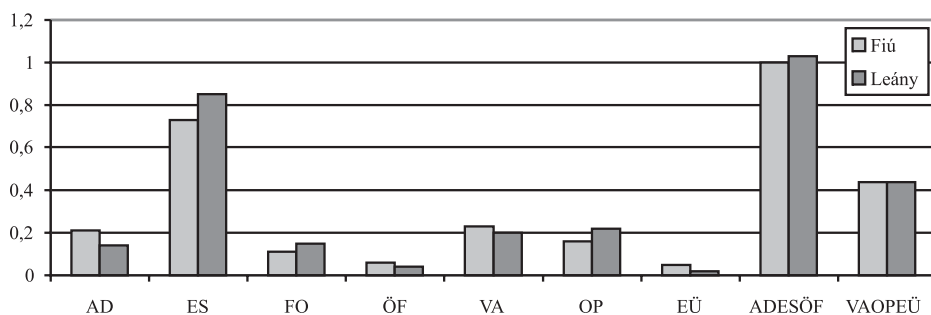
Sajnálatos módon a kutatás félidejéhez érkezve az anyagi támogatás jelentősen megcsappant, így csak részlegesen tudtuk folytatni munkánkat. A részleges folytatás azt jelentette, hogy bár szándékunk szerint felső tagozatban is valamennyi évfolyamon mérni kívántunk, a szűkös támogatásból csak a 6. és a 8. évfolyamra futotta. Ez a magyarázata annak, hogy az eredmények ismertetésekor az 5. és a 7. évfolyam nem szerepel.

Eredmények

A következő táblázatok és a hozzájuk tartozó ábrák (1., 2., 3., 4., 5.) a vizsgálat eredményeit dokumentálják. A táblázatok második és harmadik oszlopa az átlagpontokat mutatja.

1. táblázat. Nemi hovatartozás és megértés: 2. osztály

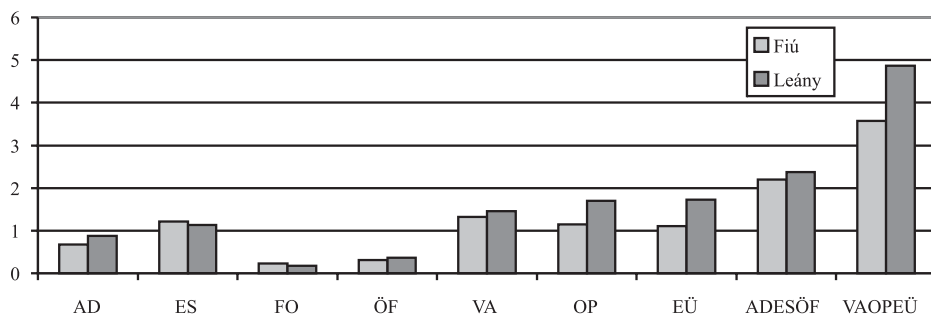
	Fiú (n = 142)	Leány (n = 134)	F	t vagy d	p
AD	0,21	0,14	1,533	0,097	n. sz.
ES	0,73	0,85	1,235	1,750	n. sz.
FO	0,11	0,15	1,353	0,063	n. sz.
ÖF	0,06	0,04	1,250	0,782	n. sz.
VA	0,23	0,20	1,650	0,069	n. sz.
OP	0,16	0,22	1,188	1,192	n. sz.
EÜ	0,05	0,02	1,333	0,080	n. sz.
ADESÖF	1,00	1,03	2,036	0,031	n. sz.
VAOPEÜ	0,44	0,44	1,841	0,000	n. sz.

1. ábra. Nemi hovatartozás és megértés: 2. osztály

2. táblázat. Nemi hovatartozás és megértés: 3. osztály

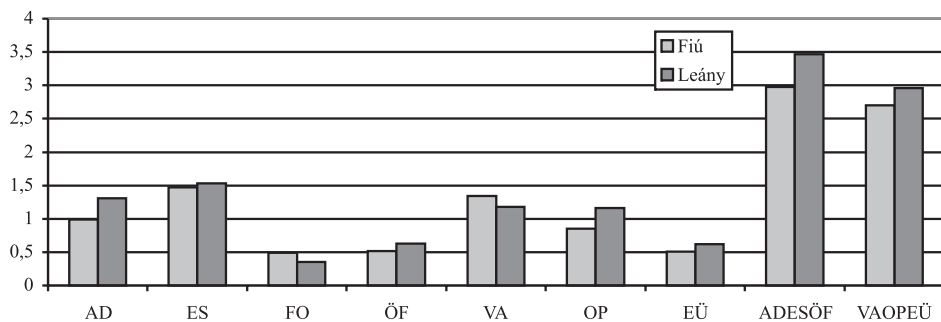
	Fiú (n = 148)	Leány (n = 136)	F	t vagy d	p
AD	0,68	0,88	1,231	1,982	0,05
ES	1,21	1,13	1,000	0,934	n. sz.
FO	0,23	0,17	1,300	0,088	n. sz.
ÖF	0,31	0,36	1,533	0,069	n. sz.
VA	1,32	1,45	1,080	0,616	n. sz.
OP	1,14	1,70	1,453	0,223	n. sz.
EÜ	1,11	1,72	2,019	0,160	n. sz.
ADESÖF	2,20	2,37	1,459	0,079	n. sz.
VAOPEÜ	3,57	4,87	1,384	0,192	n. sz.

2. ábra. Nemi hovatartozás és megértés: 3. osztály

3. táblázat. Nemi hovatartozás és megértés: 4. osztály

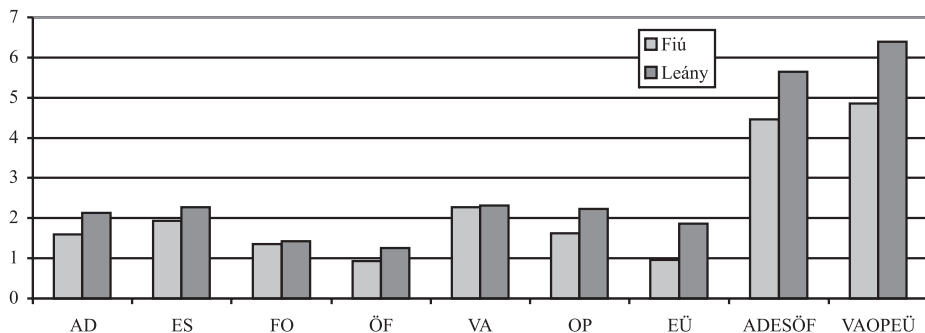
	<i>Fiú (n = 149)</i>	<i>Leány (n = 145)</i>	<i>F</i>	<i>t vagy d</i>	<i>p</i>
AD	0,99	1,31	1,035	2,932	0,01
ES	1,47	1,53	1,057	0,505	n. sz.
FO	0,49	0,35	1,059	1,656	n. sz.
ÖF	0,52	0,63	1,135	1,266	n. sz.
VA	1,34	1,18	1,206	1,069	n. sz.
OP	0,85	1,16	1,057	2,793	0,01
EÜ	0,51	0,62	1,410	0,073	n. sz.
ADESÖF	2,98	3,47	1,056	2,205	0,05
VAOPEÜ	2,70	2,96	1,025	0,963	n. sz.

3. ábra. Nemi hovatartozás és megértés: 4. osztály

4. táblázat. Nemi hovatartozás és megértés: 6. osztály

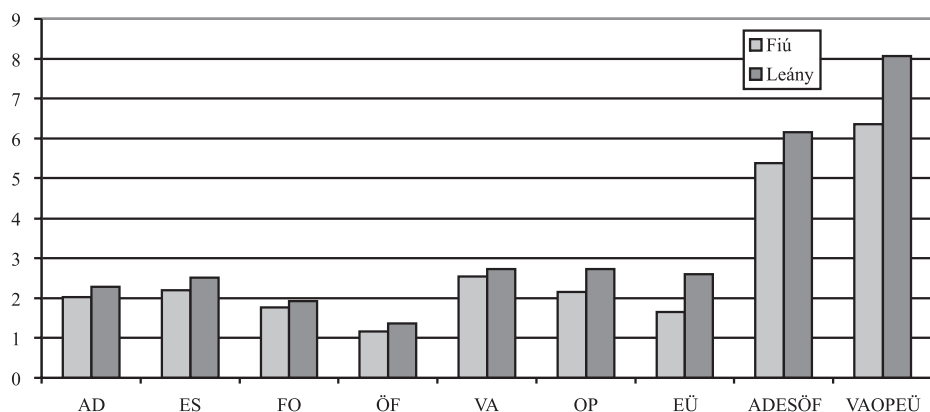
	<i>Fiú (n = 147)</i>	<i>Leány (n = 134)</i>	<i>F</i>	<i>t vagy d</i>	<i>p</i>
AD	1,60	2,13	1,253	4,471	0,01
ES	1,93	2,27	1,375	0,318	n. sz.
FO	1,35	1,42	1,121	0,512	n. sz.
ÖF	0,93	1,25	1,490	0,290	n. sz.
VA	2,27	2,31	1,098	0,256	n. sz.
OP	1,62	2,23	1,032	4,084	0,01
EÜ	0,96	1,86	2,144	0,368	n. sz.
ADESÖF	4,46	5,65	1,185	5,893	0,01
VAOPEÜ	4,85	6,40	1,599	0,361	n. sz.

4. ábra. Nemi hovatartozás és megértés: 6. osztály

5. táblázat. Nemi hovatarozás és megértés: 8. osztály

	Fiú (n = 110)	Leány (n = 120)	F	t vagy d	p
AD	2,02	2,28	1,015	2,379	0,05
ES	2,20	2,51	1,381	0,310	n. sz.
FO	1,77	1,93	1,224	1,070	n. sz.
ÖF	1,16	1,36	1,190	1,898	n. sz.
VA	2,55	2,73	1,282	1,183	n. sz.
OP	2,15	2,73	1,226	3,310	0,01
EÜ	1,65	2,60	1,507	0,402	n. sz.
ADESÖF	5,38	6,15	1,000	3,704	0,01
VAOPEÜ	6,35	8,06	1,062	4,389	0,01

5. ábra. Nemi hovatarozás és megértés: 8. osztály

Amint a táblázatok mutatják, 2. és 3. osztályban nem volt szignifikáns különbség a fiúk és a lányok szöveg megértési teljesítménye között egyik területen sem. A későbbiekben azonban módosult a helyzet. 4. osztállyal kezdődően az AD és az OP összetevőkben mindvégig szignifikánsan jobban teljesítettek a lányok, azaz az adatkikeresés és az önálló következtetés képességében lényegesen felülmúlták a fiúkat. Jóllehet más összetevőkben nem kaptunk szignifikáns összefüggést, érdemes megemlíteni, hogy a 6. és 8. osztályosok esetében a lányok pontátlagos valamennyi összetevő esetében magasabb volt. Ha a két fő területet nézzük, akkor megállapítható, hogy a közvetlen megértésben (ADESÖF) a 4. osztállyal kezdődően mindvégig szignifikánsan jobbak voltak a lányok, 8. osztályban pedig már a közvetett megértésben (VAOPEÜ) is szignifikáns különbség mutatkozott a javukra. Mindemellett az össz-termelést tekintve 6. és 8. osztályban 0,01 hibavalószínűségi szinten jobban teljesítettek a lányok.

Összegzés

Az eredmények alapján nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy a nemi hovatarozás az iskolai évek elején nem, az életkor növekedésével azonban egyre inkább számottevő módon befolyásolta a megértési teljesítményeket. Megállapításunk összhangban van azokkal a kutatási tapasztalatokkal, amelyek szerint 10–11 éves kortól kezdődően a lányok addigi enyhe verbális fölnye megerősödik és kifejezettebbé válik.

Ugyanakkor az az eredményünk, hogy 3. osztályban csupán az adatkikeresés területén volt szignifikáns eltérés a fiúk és a lányok megértési teljesítménye között, nem, illetve csak részben támasztja alá a Cs. Czachesz (1998) által az ugyanennél a korostálynál ta-

lált eltérést 0,05 hibaválósínűségi szinten, mely a szövegmegeértés egészére vonatkozik. Ennek okát a két kutatás eltérő szemléleti megközelítésében és módszertani megoldásában látjuk.

Ki érti jobban? – tettük fel a címben a kérdést. Nos, kutatásunk szerint a válasz attól függ, melyik korosztályról van szó az általános iskolában. Míg alsó tagozatban a fiúk és a lányok szövegmegeértése nagyjából egyforma, addig felső tagozatban a lányok szövegmegeértése meghaladta a fiúkét. Hyde (1981) említett álláspontjával szemben úgy gondoljuk, ezzel a különbséggel érdemes számolniuk a pedagógusoknak.

Irodalom

- Cs. Czachesz Erzsébet (1998): *Olvasás és pedagógia*. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged.
- Harris, L. J. (1978): Sex differences in spatial ability: Possible environmental, genetic, and neurological factors. In: Kinsbourne, M. (szerk.): *Asymmetrical function of the brain*. Cambridge University Press, London.
- Hyde, J. S. (1981): How large are cognitive gender differences? A meta-analysis using w^2 and d . *American Psychologist*, 36, 892–901.
- Lengyel Zsolt (1988): Személyes közlés.
- Maccoby, E. E. – Jacklin, C. N. (1974): *Psychology of sex differences*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- McGuinness, D. – Pribram, K. H. (1979): The origins of sensory bias in the development of gender differences in perception and cognition. In: M. Bortner (szerk.): *Cognitive growth and development*. Brunner/Mazel, New York.
- Oetzel, R. (1966). Classified summary of research on sex differences. In: Maccoby, E. E. (szerk.): *The development of sex differences*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- Petersen, A. C. – Wittig, M. A. (1979): Sex differences in cognitive functioning: An overview. In: Wittig, M. A. – Petersen, A. C. (szerk.), *Sex-related differences in cognitive functioning: Developmental issues*. Academic Press, New York.
- Sherman, J. (1978): *Sex-related cognitive differences: An essay on theory and evidence*. Thomas, Springfield, IL.
- Taylor, I. – Taylor, M. M. (1983): *The psychology of reading*. Academic Press, New York.
- Tóth László (1997): A szövegmegeértés fejlődése kisiskoláskorban. *Magyar Pedagógia*, 97, (1), 41–59.
- Tóth László (2002): Szövegmegeértés az általános iskolában. *Magyar Pedagógia*, 102, (3), 355–376.